

Milan Pol: Škola v proměnách*

Milan Pol, vedoucí Ústavu pedagogických věd Filozofické fakulty MU, se ve své nejnovější publikaci zabývá proměnami současného pedagogického diskurzu. Autor rozpracovává jednotlivé změny probíhající ve škole se zřetelím k teoretickým konceptům za nimi stojícími. Organizace na národní a nadnárodní úrovni, jako je EU, OECD či UNESCO, již několik let vypracovávají scénáře možného budoucího vývoje školy. S největší pravděpodobností můžeme říci, že je to odrazem obecně sdílené shody o nutné změně (reformě) školy s důrazem na nároky v budoucnu, jež na ni budou kladeny. Jestliže chce škola hrát roli ve výchově a vzdělávání i v budoucnu, musí transformovat celou školu tak, aby došlo k redukci chudoby, vyloučení, útlaku a válek, říkají zastánci některých teorií. Pokusy přeložit podobné práce bez ohledu na místní kontexty nemají příliš velkou výpovědní hodnotu. Opačný postup zastává autor recenzované knihy, který rozpracovává takovou koncepci české školy, která se ohlíží na místní kontext a specifický vývoj, kterým vzdělávací systém prošel od roku 1989. Podívejme se nyní na proměny a změny spolu s autorem knihy, který se problematice věnuje dlouhodobě, a to na různých rovinách (teoretické, výzkumné a učitelské).

Spojivcím tématem knihy je vývoj a rozvoj školy (primární a sekundární). V dnešní pedagogice nalezneme dosud jen málo odborných kvalitních studií, které rozpracovávají ideové koncepcce školy a které se teoreticky pokoušejí zdůvodnit určitou koncepcí školy (podle Nagela je pedagogika ve věku nihilismu).

Freire prohlásil, že výchova a vzdělávání jsou vždy politickým fenoménem a k tomuto výroku se přihlašuje i autor knihy s tím, že ideové a ideologické pozadí jednotlivých koncepcí zkoumá detailně kriticky. V pedagogických textech se na jedné stránce můžeme dočíst, jak kapitál, trh a korporace stále více ovládají sociální a kulturní stránky života, včetně školy (levicově orientované kritická pedagogika), na druhé o nutnosti připravovat jedince na budoucí život prostřednictvím roz-

voje jejich klíčových kompetencí, jako je kompetence k podnikání či občanství (právicový neoliberalismus). Recenzovaná kniha se se zdravou mírou skepticizmu staví vůči podobným úvahám, které školu vrhají vždy jinnam podle aktuální módy bez kritického zkoumání (Arendtová). Od kritického myšlení přes konstruktivismus k tvořivé škole.

V knize jsou podrobně analyzovány vybrané teoretické koncepty, které významně ovlivňují současné pedagogické vědy, vždy však s ohledem na specifické podmínky českého prostoru. Jedná se zejména o tyto koncepty: akontabilita, celoživotní učení, kultura školy, vedení, řízení a správa školy, učící se organizace a profesionalizace učitelů a vedoucích pracovníků škol. Dále se zabývá jedním z největších problémů, které české školství má, což je evaluace a autoevaluace škol.

Dnešní pedagogika má takovou povahu, že pro pedagoga vědce je nejenom důležité to, čím se zabývá, ale především to, čím se nezabývá. Rozmanitost konceptů školy je natolik velká, že je nezbytné si vybírat, protože je v povaze pedagogiky studovat zejména koncepty efektivní. To znamená ty, které jsou realizovány, ověřovány a testovány, nikoliv ty, které zůstávají na papíře. Recenzovaná kniha je v tomto ohledu odborným průvodcem po fungujících konceptech školy.

Autor knížky po analýze teorií provádí syntetizaci klíčových témat v jím vyzdvihované a oceňované koncepci školy jako pospolitost, která vykresluje školu reformující a měnící se (nejde zde o reformu celé společnosti jako např. u Girouxe). Přitom jedním ze současných ideálů je postoj velmi odlišný: plošné náročné testování se závažnými důsledky pro žáka a jeho školu (*high-stakes testing*) či standardizace kurikula. Není však příliš podloženo zkoumat školu jako relativně izolovanou jednotku provádějící úkoly zadané politickou obecní správou. Škola je podle Pola relativně autonomní jednotka (plnící určité poslání) tvořená vedením školy, učiteli, žáky, ale také (v praxi do různé míry) rodiči žáků, místní samosprávou, politickou reprezentací a veřejným míněním. Škola je komplexním sociálním systémem, který je nutné nahlížet s ohledem na kontext, ve kterém se vyskytuje. Příběhy neúspěšných reforem školy zpravidla začínají vyprávěním o reformě shora. Podle Pola musíme

zejména porozumět lokálnímu rozvoji školy a podpoře z okolí, což je klíčem k zdaru jakékoli změny. Efektivní škola je ta, kde panuje dobré vedení školy, sdílená kultura a étos, kde probíhá reflexe a autoevaluace školy a spolupráce s rodiči žáků a rozvíjí se učitelský sbor. Autor by určitě souhlasil s tvrzením Daye, že učitele nelze měnit, učitelé se musí rozvíjet. Učitelům je navíc přiznána nová role, neboť nyní jsou odborníky na procesy učení (podobné nelze zajistit zavedením nového zákona o standardech učitelské profese, jak se mnozí pokoušejí).

Podobnou úvahu můžeme vést v souvislosti se školami: zvýšení autonomie škol a jejich vlastní budování zdrojů a prostředků k učení. Jakohy docházelo k plné realizaci konceptu celoživotního učení, který byl po dlouhou dobu vztahován jen na učení se jednotlivce a teprve nyní dochází k jeho posunu i na instituce. Koncept učící se instituce a organizace odráží bytostnou nehotovost pedagogiky jako vědecké disciplíny: taková škola podporuje učení svých členů, klíčovým místem pro učení učitelů je jejich vlastní pracoviště a škola se sama neustále transformuje, ale není možné do detailu popsat cestu k úspěchu, po níž by se škola mohla vydat a navěky po ní kráčet. Autor podrobně popisuje, jak můžeme nahlížet na systematické vedení a řízení edukačních procesů, od analýzy vstupní situace podle potřeb a možností, přes plánování, realizační část až

k monitorování, evaluaci a možné změně postupu. Důležité je tedy docenit specifickou kontextu jednotlivých škol s důrazem na autoevaluaci školy jako jednu z nejdůležitějších hnacích sil.

Kniha postupuje kritickým zkoumáním k vymezení toho, jak lze chápat, zkoumat a hodnotit školy: jako relativně otevřené, zevnitř se rozvíjející instituce a pospolitosti komplexní povahy. Spojují místní úřady, primární a sekundární školství, kontrolní orgány, rodiče žáků vzhledem k základnímu úkolu, který školy stále mají: rozvíjet u žáků kvality k učení.

Škola v proměnách nenabízí metodické či didaktické návody, které je nutné přesně následovat. Autor však podává kritické zamyšlení nad tématy, které škola v dnešní měnící se společnosti potřebuje zvládnout, aby úspěšně řídila procesy učení. Nejcennějším příspěvkem Polovy knihy je rozpracování konceptu školy jako komunity, pospolitosti, který je zřejmě nejpravděpodobnějším a nejefektivnějším scénářem dalšího směřování této instituce. Kniha je užitečnou a unikátní pomůckou k porozumění spleťtých vztahů školy, společnosti a teorie.

R. ŠVARÍČEK

- * Milan Pol: *Škola v proměnách*. Brno: Masarykova univerzita, 2007. 194 s.